

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.**

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljke je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . 5.—
četrt leta . . . 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 14 h
dvakrat . . . 12
trikrat . . . 10
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

**Upraviništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.**

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovarisa“ izide dne 12. januarja 1917.

Konec in začetek.

Boj ne bije svetlo oružje,
več boj bije srce u junaku!

Hrvatska narodna.

Danes zaključuje „Učiteljski Tovarish“ svoj šestinpetdeseti letnik. Izvršimo le čin dolžnosti, ako vse naročnike in sotrudnike obojega spola iskreno zahvaljamo za vso podporo, ki so nam jo dajali v preteklem letu! Ako bi ne imeli te, bi vsa naša najboljša volja nič ne pomagala. Težak je bil naš položaj. Brez podpore od katerekoli strani smo bili — kakor vsa dolga leta doslej — navezani zgolj samo nase. Toda vzlic vsem najrazličnejšim zaprekam, težavam in neprilikam smo vzdržali, in navdaja nas zavest, da smo tudi letos zvesto izpolnjevali svoje dolžnosti. Držali smo se ravne poti odkritosrčnosti, poštenja in odločnosti ter smo govorili tako, kakor to pristojno resnemu stanovskemu glasilu. V tem strašnem času prelivanja človeške krvi, ko so zbesnela in razdirjala malone vsa človeška čustva, smo visoko dvigali prapor neomadeževane časti naprednega slovenskega učiteljstva in našega šolstva, ki sta ostala vzlic vsem grozotam in razpaljenim strastem sedanjih dni kot zelen otok v puščavi, budeč v nas globoko vero, da vrne naše delo v šoli in zunaj nje narodu in domovini vse, kar mu je moralne in materialne škode provzročila neusmiljena sila te prestrašne vojne! Ako nas ni potrl in uničil sedanjí čas, nas ne ugonobi nobena sila več, pa naj se zgodi karkoli!

Nečemo iznova odpirati nobenih ran! Toda zgodovina govori, da se je polpreteklost zaganjala v nas z vso ljuto močjo, kakršne ni občutil nasvoji koži noben drugi stan na vsem slovenskem ozemlju in daleč naokrog. Mnogotera žrtev je padla, a celota je ostala. Nas ne vežejo osebne simpatije, niti nas ne druží kakršnakoli zunanja moč, ne daje nam življenjske energije nobena protekcija,

tudi ne dvigamo svoje stanovske samoza-vesti na škodo enemu delu svojih stanovskih tovarišev, ne črpamo materialnih dobičkov iz nobenega posebnega vira, daleč stran od nas stoji zahrbtnost, lizunstvo, svetohlinstvo, natolcevanje in zavijanje oči — moč idej, neomajnost prepričanja, zvestoba, čast in volja so se zleile v ustvarjajoč, plodeč element, ki se v njem oblikuje naš stanovski značaj, takisto jasno in nepodkupno se odražajoč v celoti kakor v vsakem posamezniku!

Kažemo lahko s ponosom na vse velike, naravnost božanske značaje kulturne zgodovine vseh časov in narodov, ki so mogli ustvarjati velika dela samo zato, ker so se nepremično naslanjali na ustaljene miselne zakone svojega notranjega sveta. Preganjani — niso preganjali, zaničevani — niso zaničevali, tepeni — niso topli, križani — niso križali; ampak svoje notranje življenje so prelivali v svoja dejanja, rajši za ideje žrtvovali življenje, da, rajši častno umrli, nego brezčastno živeli, samo da niso oskrunili v odločilnih trenutkih tega, kar je živel v dušah in o čemer je govorila beseda! Tako Kristus na križu, Hus na grmadi, Komensky v prognanstvu, Tolstoj na begu! Le majhni in nizki ljudje delujejo nasilno in brutalno, kupčujejo s prepričanjem, love nagrade za prodane duše, se levé kakor gad in modras, a ostanejo vzlic temu tudi v novi koži — strupeni! A veliki duhovi, vzorniki vsemu kulturnemu človeštvu, ideali človeškega plemenitega hotenja in človeškega hrepenenja k popolnosti, vzpodbuda v borbah in uteha v trpljenju, izvor moči, vztrajnosti, volje, energije — ti veliki duhovi so toliko veličastnejši, toliko ogromnejši, toliko nedosežnejši v gigantičnosti in neumrjivosti svojih idej in naukov, kolikor večje je bilo njihovo mučeništvo zaradi njih! Največje pridobitve med vsemi velikimi pridobitvami vsega kulturnega človeštva so bile porojene ob trnjevem vencu mučeništva, v krvi trpljenja, ob meču in ognju krvočolnikov in trinogov, ki so bili toliko strašnejši v svojih dejanjih, kolikor višje je žarelo v mogočnosti njih socialno stališče! Tako je vsa lepota, vsa sila, vsa globina in visokost kulturne povestnice človeškega rodu zrasla iz srčne vroče človeške krvi, iz zlijajočih ran razbičanih teles, opečenih od plamenečih jezikov, iz globočin trpečih, do smrti utrjenih duš — a poleg vse lepote, med njo in nad njo in preko nje se dviga, vije in prepleta dogma vseh dogem: Konec z mage v borbi podlosti in krivništva z junaštvom in čistostjo

si je priborila resnica in pravica!

S pogledom in z vero na to končno in neizogibno povračilo — ki ga dokazujejo in utemeljujejo dejstva svetovne zgodovine — na povračilo vsega hudega, vsega zla, vseh prevar in krivic, smo ustvarili svojemu stanu in svojemu šolstvu trdne temelje, ki zraste na njih veličastna stavba kulturne bodočnosti našega naroda! To naše delo, delo slovenskega naprednega učiteljstva bi ne bilo mogoče, ako bi vseh naših misli in vseh naših čustev ne prožarjala, dvigala in junačila najčistejša ljubezen do naroda in domovine — ljubezen, ki je toliko iskrenejša in toliko večje cene, ker je vanjo sikala zloba klevet in je izkušala s sramoto izdajstva označiti one, ki so jo zvesto in brez strahu netili in gojili v srcih svojih rodni bratov in sestr! Podle duše!

Kaj se je zgodilo? Naš mladi cesar je govoril besedo zadoščenja! Naš domači 17. pehotni polk, ki je ognjišče našega slovenskega junaštva, je dobil naslov cesarjevičevega polka; 20. lovski bataljon, ki so mu jedro slovenski fantje in močje, je bil deležen posebne cesarjeve pohvale; in ko je cesar Karel dne 17. t. m. obiskal Trst in naše slovenske kraje ob Soči, je v namestništvu palači v Trstu sprejel tudi zastopstvo Slovencev ter je nasproti dr. Vilfanu, voditelju tržaških Slovencev, izrazil v slovenskem jeziku svoje veselje, da vidi pred seboj zastopnike slovenskega naroda na Primorskem, ki je v teh težkih časih podal mnogo dokazov požrtvovalnosti in domoljubnega sočustvovanja! To trojno cesarjevo pohvalo, izrečeno na isti naslov, na naslov Slovencev, sme pripisati na svoj račun tudi slovensko učiteljstvo, saj je uspeh njegovega vzgojnega dela, da se kaže v dejanjih našega naroda toliko domovinske zvestobe in ljubezni! Kaj in kje bi bilo z narodno zavednostjo Slovencev sploh in primorskih Slovencev posebe, da ni zavednega slovenskega učiteljstva? In samo znak skromnosti je, ako na zadnjem mestu kažemo na one svoje stanovske tovariše, ki se sedaj bojujejo v vrstah od cesarja odlikovanega 17. polka in od njega izrečno pohvaljenega lovskega bataljona! To so naše gore listi!

Ako to posebe poudarjamo, dopolnimo s tem samo krononiko, ki smo jo tudi v tem letu v svojem listu pisali o sedanjih dogodkih, kolikor so ti v zvezi s šolo in učiteljstvom. Iz teh dogodkov smo

posnemali svoje misli, ki se skladajo z zahtevami in potrebami slovenskega naroda in ki imajo svojo opravičenost in utemeljitev v veljavnih zakonitih določilih. In iz teh misli, izraženih jasno in precizno tekom leta v obilici člankov in notic, se da nedvomno sklepati, kaj hočemo in čemu delamo: Popolna enakopravnost našega naroda z vsemi drugimi narodi v monarhiji; neovirano delo našega šolstva ter materialno in moralno neodvisnega učiteljstva v blagor kulturnega in gospodarskega napredovanja in osamosvojitve slovenskega naroda!

Za to „suprema lux“ naše kulturno-gospodarske narodne samobitnosti smo delali, delamo in bomo delali, ker vemo, da je to naša najsvetejša in edina naloga, in ker vemo, da nam bo vse drugo navrženo in da vse drugo pride samoobsebi, čim bliže prihajamo temu idealu, ki pa ni samo naš ideal, temveč je ideal vsakega kulturnega naroda v monarhiji in zunaj nje!

Tako zaključujemo ta letnik in taki stopamo v prihodnje leto! Bodočnost ne bo na naših idejah ničesar izpremenila, dala nam bo le sredstev, da pridemo hitro in hitreje do svojega namena! Na tem se ne da ničesar predrugačiti, ob tem ni nobenega popuščanja in barantanja, nobenih kompromisov in nič obotavljanja, ker ni nobene naloge in nobenega smotra, ki bi ju smeli, hoteli in mogli postaviti pred narodovo bodočnost, ki raste iz naših del, — iz naših ran, iz naše krvi in iz naših grobov! Kdor je z nami enih misli, ostane z nami, kakor je bil doslej! Kdor pa ne, mimo in preko njega pojdemo naprej po isti poti, ker smo in hočemo ostati pionirji slovenske kulture!

Vojna.

MILAN SORŠAK.

Smrtna kosa je zopet uničila cvet na našem deblu — umrl je eden naših najmlajših, idealni, po narodnem delu hrepeneci Milan Soršak, učiteljskičnik in

LISTEK.

To in ono izza preteklih dni.

VI.

Kraška burja! Brrr... Kdor je ni okusil, ne ve, kaj ona zmore, kako se pojavlja. Pa ne verjame tega kmalu kdo, razen oni, ki je jakost njeno čutil — sam. — No, jaz sem imel priložnosti dovolj, spoznavati burjo v vseh nje niansah v onem času, ko sem leta služboval na Krasu, in sicer na onem delu Krasa, kjer najbolj razsaja in se kaže najučinkoviteje. Marsikaj izza te dobe še dobro pomnim; zato pa hočem o tem malo pokramljati, morebiti bo to koga zanimalo.

Bilo je v prvem letu mojega službovanja. Napoči pozna jesen, Nanos — notranjski Rigi — je že dobival „kapo“, znamenje, da se hoče kmalu oglasiti sestra — burja. Seve sem to poznal dotlej le iz kujig, tudi

verjel nisem, kar so mi domačini pravili o njej. A kmalu sem čutil sam, kaj zmore ta mrzla spaka. — Okrog Vseh svetih je bilo. Pihalo je ledeno mrzlo. Nobena obleka ni bila debela dovolj, da bi je ne bil prešinil mraz. Ko sem v mraku iz šole krenil v gostilnico k večerji, me je kar neslo, veter mi je namreč pihal v hrbet. Prav prileglo se mi je, ko stopim v gorko sobo. Okna so zvenketala, in piskalo je okrog vogalov v raznih glasih, kakršnih še nisem slišal dosihdob. In ta muzika je prihajala čim jačja. V gostilniško sobo vstopi zdajci smehljajočega se obraza oštir, že prileten, a jako dobroščeren in vesel možiček. Pogleda me nekako čudno, rekel bi, šaljivo ter pravi: „Hm, gospod, danes boste enkrat malo poizkusili, kaj je burja. Se že oglašja in razvija. Postajala bo vedno hušja. Ze pričenja neletavati sneg. V par urah ga bomo imeli na kupe, pa ne tako, ko pri vas doma, ampak le tuhtam, veste, pri nas pravimo, da so to zameti.“ — „Nič ne de, naj le gre; tako hudo pa menda vendar ne bo,“ odvrnem jaz. A on smehljajoč: „Boste že

videli! Danes še domov spat ne pojdete, prenočili boste pri nas.“ — „Kaj, teh par korakov da bi ne prišel v šolo?! To ni verjetno!“ — „Seve, vi tega ne morete verjeti; a jaz, domačin, to dobro vem in še enkrat pravim, danes ostanete pri nas, pa je!“ — Umolknem... „Le pojdite ven pogledat! Videli boste, kak direndaj je to.“ — In res sem šel. Stopivšemu na prag, mi je skoro vzelo sapo. Ledene igle so se mi sipale v obraz, in kadilo se je sneženih kosmov okrog, da ni bilo videti ničesar... Hitro jo popiham nazaj. „No, kako vam ugaja, he?“ se nasmeje oče oštir. „Precej piha in mede, a bo že odnehalo,“ rečem. „Kaj še, zdaj je šele pričetek, bo še vse huje! Da, da, burja, ta ima svoje muhe.“ In tiho je začel žvižgati mož po stari svoji navadi, meni pa je pričelo nekam čudno prihajati pri srcu: nazadnje pa utegne oštir vendar govoriti prav... Prinesli so mi večerjo. Šla mi je prav v slast. A čudno se mi je zdelo, da ni nobenega stalnih gostov blizu. Povprašam tozadevno očeta oštirja. On dé: „Teh danes ne bo, je že tako; oni

znajo, kaj je in kaj premore naša burja.“ Zona me obide; naposled pa še res utegnem danes tu ostati. Ne in ne! Teh par korakov, bilo jih je komaj 300 do šole, pa bom vendar prelomastil, ni šment! Fant, le korajžo! Pokaži, da se ne ustrašiš česar-sibodi! — „Če bo pa še huje, potem je skrajni čas, da odidem,“ rečem, pristopim k oštirju ter mu želim lahko noč. A on, ves osupnjen, me pritegne k sebi in reče: „Vi ne pojdete danes, ostanite pri nas, prosim vas, saj imamo prostora dovolj!“ — ter me prime za roko, hoteč me povesti v spalnico. A jaz se mu lahko iztrgam, rekoč: „Grem, hvala vam za prijaznost! Hočem domov.“ Kaj bi rekli ljudje? Strahopeten pa nisem!“ — „Siliti vas ne morem. Noč ima svojo moč, posebno ob burji. Res ni daleč. A kljub temu lahko ponesrečite. Prosim, slušajte!“ — „Prepričan sem o dobri vaši volji, hvala vam srčna! Pa bodite brez skrbi. Jaz že pridem na svoje mesto.“ Odprem težna vrata ter jo mahnem po cesti proti šoli. Huj, kako bridko mrzlo je pihalo in se kadilo! V svoj pled se dobro

enoletni prostovoljec, sin g. Ferdinanda Sorsaka, revidenta Južne železnice v Mariboru — Kruta usoda ni dovolila, da bi se iz cveta razvil sad, ki bi od njega dobivala poživljajočo hrano draga naša domovina! Bodilj ljubemu mlademu tovarišu blag spomin v knjigi naše črno-obrobijene zgodovine!

ZBIRKA ZA POLJAKE.

Poljski pomožni odbor v Švici, čigar načelnik je bil Henrik Sienkiewicz, je razglasil, da je papež na njegovo prošnjo pozval katoliške škofe, naj nabirajo milodare za Poljake, prizadete po vojni, na kateri poziv so nabrali 3.791.293 frankov.

VOJNI STROŠKI.

Kolikor je mogoče že sedaj izračunati skupne vojne stroške, sta izdali osredni vesilci s svojimi zvezniki do 1. oktobra 1916 okroglo 74¼ do 76¼ milijarde mark za vojno, naši nasprotniki pa 162 milijard mark. Vse vojujoče se države skupaj so tedaj dale za vojno do 1. oktobra 1916 približno 238 milijard mark. Od te vsote pade na račun naših sovražnikov okroglo dve tretjini. Ogromnost gornje vsote si moremo komaj predstaviti. Ako bi se vsa vsota izdala v bankovcih po sto mark ter bi položili bankovec poleg bankovca, bi dobili 476.000 km dolgo črto, ki bi segla 12krat krogokrog zemlje. Potnik, ki bi vsak dan premeril 20 km, bi potreboval 65 let, da bi prišel do konca te črte. Ako bi hoteli svo vsoto izplačati v novcih po 1 marko ter bi šli brez vsakega prestanka noč in dan tako, da bi prišli vsako sekundo 1 marko, bi potrebovali 7500 let, da bi našli vso vsoto.

VIRIBUS UNITIS!

O narodni koncentraciji piše češki poslanec Udržal v „Venkovu“ tako-le: Glejmo v teh izrednih razmerah, ki so nam dali moči uedinjenja, da z vsemi sredstvi zagotovimo bodočnost svojemu narodu! Delujmo s povečano intenzivnostjo za ohranitev neodvisnosti in večanja države, ki v njej živimo! Delujmo za utrditev države, s katero nas spajajo trdne zgodovinske vezi, vsebujejo toliko žive sile, da je ne bo možno več dalje prezirati. Avstrijska državna ideja — enakost vseh narodov, ki tvorijo to državo — se ravno po svetovni vojni zgošča in poglablja. Sedanjost je priprava za ta zgodovinski trenutek, ki se, ako bi ga zamudili, ne povrne več! Od vseh smeri sveta nam zvane vsak dan nasproti glasovi, da živimo notri v sredini dogodkov, kakršnih zgodovina sveta še ni zapisala. Ne bodimo gluhi in ustvarimo si zdrav pojmov o tem svetovno-zgodovinskem trenutku. Poostriamo vse svoje čute, da bodočnost ne poreče kdaj o nas, da smo bili ravno v največjih časih najmanjši! Danes ni časa za kritiziranje, ali ima ta ali ona stranka več pravice ali sposobnosti za vodstvo naroda! Združili smo se na načelu absolutne večine, in s tem je dano vse. Posamezne osebe in stranke imajo možnost, da na enakem temeljnem pogovoru uveljavljajo svojo potenco. Vsakdo je dobrodošel, za vsakogar je dovolj prilike, da pomaga celoti h koristi. Vojna se navadno računa najmanj dvakratno. Vojna šola daje v malo dneh več spoznavati, nego se moremo v miru naučiti med celo človeško dobo. Mi živimo hitro. Vsi prihajamo poznavalci sveta, in celo mladina pridobiva izkustva starčkov. Iz spoznanja, da je le v edinstvu rešitev, sta nastala češka zveza in narodni odbor. — Glejmo, da ti organizaciji, porojeni sredi krvave svetovne poplave, ostaneta za bodočnost vidni simbol češke politične zrelosti! V tej svetovni krvavi poplavi nastaja tudi za nas Slovence neodklonljiva dolžnost, da

se pokažemo politično zrele v smislu gornjih izjavij poslanca Udržala! Na delo, da ne bo prepozno!

NEMŠKI NATIONALVERBAND.

Nemški Nationalverband razglasa svoj program za preuredbo monarhije ter se je dne 20. t. m. posvetoval na njegovi podlagi o svojem stališču do bodoče vlade. V priobčenem programu zahtevajo trajno zvezo z Nemčijo; srednjeevropsko gospodarsko združenje; tako premembo ustave, da bodo notranji boji v državi omejeni na najmanjše, kar je mogoče; tako uvedbo državnopravnega razmerja z Ogrsko, da bo trajala trgovinska in carinska pogodba vsaj 25 let; izločitev Galicije, ki osvobodijo državo „neznosne slovanske nadsile“; zagotovitev dela zmožnosti državnega zbora; uredba jezikovnega vprašanja (nadveljavo nemškega jezika in ohranitev enotnega značaja nemških provinc); notranji uradni in občevelni jezik in uredba jezikovnih pravic drugih narodov v okrajih, koder prebivajo; uredba šolskih razmer, zlasti določbo, da je dovoljeno snovati visoke šole in jih preurejati in odpravljati le potom zakona, in končno določbo, da se smejo v nemških deželah snovati samo nemške šole.

VAŽNA RAZSODBA UPRAVNEGA SODIŠČA GLEDE PODPOR.

Z odločbo št. 5252/1916 je upravno sodišče na Dunaju razsodilo, da morajo okrajne komisije za preživljanje dati podporo tudi v slučaju, če je vpoklicanec družino ali svojece podpiral samo z majhnim zneskom. Neka mati se je namreč pritožila na upravno sodišče, ker ji je okrajna komisija prošnjo zavrnila, češ, da ji je sin pošiljal na leto komaj po 100 K. — To je za marsikoga važna razsodba, ki morate o njej prizadete obvestiti, da pridejo do svoje pravice!

POLJAKI V ŠLEZIJI.

Poljaki v Šleziji so objavili v svojem glasilu izjavo, ki se v njej izrekajo proti posebnemu stališču Galicije z motivacijo, da bi to posebno stališče pomenilo težko oškodovanje narodnega razvoja v Šleziji živečih Poljakov.

OGRSKI UČITELJI V VOJNI.

V vojno službo je bilo poklicanih na Ogrskem 15.797 učiteljev. Od teh jih je 4.448 oproščenih, 2.171 jih opraviča vojaško pomožno službo, 9.178 jih je na bojiščih in 293 učiteljev je že padlo.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Vodstvo ljudske šole v Srednji vasi v Bohinju 29 K 10 vin; šolska mladina v Stari Oselci 15 K; učitelstvo in šol. mladina v Škedenju 30 K; isti 10 K; učiteljski zbor slovenske ljudske šole v Barkovljah 23 K; učenci slovenske ljudske šole v Rojanu 20 K 66 vin; učiteljski zbor slovenske ljudske šole v Barkovljah 10 K; tovariš Katnik, učitelj CM. šol v Trstu, nabral 200 K; učenci okoliške deške šole v Celju darovali ob III. štajerskem vojaškem dnevu 34 K 92 vin; šolsko vodstvo v Horjulu 46 K 63 vin; učenke IV. razreda licejske ljudske šole v Ljubljani 20 K 46 vin; učitelstvo slovenske ljudske šole na Vrldi 50 K; šolsko vodstvo v Št. Vidu nad Ljubljano 7 K; šolsko vodstvo Vrh sv. Treh kraljev 5 K; učiteljica Ivanka Nagu-Zalokarjeva v Orehovi 12 K; skupaj 513 K 77 vin.

V zadnji številki izkazanih 226 135 K 92 v.

Danes izkazanih 513, 77.

Dostej nabranih 226.649 K 69 v.

Skrbele so me najbolj očala. A glej, dobim jih zatakne v pledu. To je bila sreča! Ne vem, kako bi sicer šlo v šoli. — Počutil pa sem se povsem zdravega. Prvo poizkušnjo burje sem torej dobro prebil. Le o čepici sem ob obedu omenil, da mi jo je odneslo. Niso se mi mogli dosti načuditi, da sem jo tako srečno odnesel iz te praske. Burja je ta dan še pihala, a brez snežnega meteža, proti večeru pa se je poglobila skoraj povsem.

Cez 14 dni pa mi je donesla v šolo učenec moja izgubljena čepica. Našel jo je za podružnično cerkvijo, kakšnih 20 minut oddaljeno od kraja, kjer mi jo je odnesla hudomušna burja. Tako je bila tudi ta škoda poravnana.

Človek pa naj nikoli ne precenjuje lastnih moči, zlasti če ne pozna okoliščin, ter naj vedno sluša glas izkušenega domačina! Slamoštev.

V. VOJNO POSOJILLO.

Učiteljica Helena Levstikova v Dobrni pri Celju 100 K; nadzornik Ivan Nekerman v Trstu 1000 K; učenka Marija Šiška v Ljubljani 100 K; učenka Nada Tavčarjeva v Ljubljani 100 K; neimenovan nadučitelj 200 K; potom šolskega vodstva na Celu pri Vipavi podpisanih 30.800 K; Družba sv. Cirila in Metoda 4000 K; skupaj 36.300 K.

SREDNJE ŠOLE.

Za V. vojno posojilo so podpisali: Realka v Idriji 1000 K; profesor B. Baebler v Idriji, sedaj nadporočnik v vojni službi, 5000 K; podporno društvo II. drž. gimnazije v Ljubljani 300 K; skupaj 6.300 K.

Zadnji izkazanih	39.554 K 11 v.
Danes izkazanih	6.300 „ — „
Dostej nabranih	45.854 K 11 vin.

DENARNI USPEH DELA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovaršu“.

Za „Rdeči križ“ itd.	226.649 K 69 v.
III. vojno posojilo	278.748 „ 69 „
IV. „	2.759.338 „ — „
V. „	36.300 „ — „
Srednje šole	45.854 „ 11 „
Končna vsota	3.346.890 K 49 v.

Fran Levč in Fran Hubad.

(Konec.)

Hubad je prišel službovat v domačo deželo šele l. 1895, ko je na izredno prošnjo naučnega ministrstva prevzel ravnateljstvo moškega in ženskega učiteljskega v Ljubljani. Na Dunaju so mu dali zagotovilo, da pride lahko vsak čas nazaj, ako bi mu v Ljubljani ne prijalo, Hubad pa ni več ostavil Ljubljane, kar dokazuje, da je dobil v središču slovenske zemlje delokrog, kjer se je dobro počutil in kjer je lahko razvijal svojo delavnost — to tem lažje, ker ga je štiti Dunaj ter mu dajal moč njegov vpliv nazgoraj in naspodaj.

Kot gimnazijski profesor je služboval v Ptuj in Gradcu, potem pa je bil pozvan za referenta v naučno ministrstvo, kjer mu je bil sotrudnik rojak dr. Primožič, sedaj deželni šolski nadzornik v Dalmaciji — vljuden in simpatičen mož, postrežljiv pospeševalec slovenskega šolstva.

Dasi je Hubad prebil vsa svoja mlajša leta v tujini, v nemških ali pomembnih krajih, vendar ni njegovo narodno prepričanje nikoli omahovalo ali celo omahnilo iz svetlega okvirja značajnosti: Hubad je ostal Slovenec kot dijak, suplent, profesor, referent, ravnatelj, deželni šolski nadzornik in dvorni svetnik! Vse svoje žive dni je hrepenel pomagati slovenskemu šolstvu do razvika in napredka. Vse svoje žive dni je objemal slovensko mladino z iskreno ljubeznijo. Bil je od mladosti do zadnjega diha Slovenec z dušo in telesom! Celó njegova vizitka, pripeta na vratih njegovega urada, je govorila, da posluje v tisti sobi slovenska korenina! In ko je stopil v pokoj, ni sklenil rok navzkriž, temveč se je lotil z mladeniškom vnuom in živahnostjo, s požrtvovalno ljubeznijo dela v enem naših najodličnejših kulturnih zavodov — v „Glasbeni Matici“, ki ga je poklical kot predsednika v svoj odbor. Za pravico in veljavo slovenskega jezika je vedno delal in govoril z neupogljivo močnatostjo in odločnostjo. Stojec na temelju veljavnih določb, je branil zakonito priznane svoboščine slovenske besede nasproti birokratu ali politiku, ki našim narodnostnim težnjam nista naklonjena. Boji sicer mirnega, a v takih primerih razvnetega in neizprosnega Hubada za neoskrunjen značaj slovenskega šolstva niso dvigali viharja v široki javnosti, nego so pomagali resnici in pravici do zmage tam, koder imajo v rokah usodo naše osnovne narodne kulture! In ko bi še mogla govoriti Hubadova onemela beseda z močjo in prepričevalnostjo uradne osebe, tedaj bi nikoli in nikjer v naši deželi ne grešili proti načelu, da se sme glasom zakonitih določb, ki jim še nihče ni vzel veljave, začeti s poukom drugega deželnega jezika šele tedaj, ko je šolska mladina v branju in pisanju v materinem jeziku dovolj izveščana, kar pa pred tretjim šolskim letom ni mogoče, ako se nečemo izpostaviti nevarnosti, da ne damo mladini temelja, ki je šele na njem mogoča zgradba osnovne in splošne izobrazbe. (Primeri Heinza str. 107. in 111.) Ko bi zmogli Slovenci odlikovanja, bi na Hubadovih prsih visel tudi križec naše častne legije!

Pred Hubadom je bil ravnatelj ljubljanskih učiteljskih Blaž Hrovath, ki je l. 1893 umrl. Vsi, ki smo se izobraževali pod njim, poznamo Hrovatha, kakor bi ga še sedaj gledali pred seboj. Kadar je prišel v razred

namesto blage duše, sedaj že pokojnega Vilibalda Zupančiča, ki je poučeval pedagogiko, na učiteljsku najvažnejši predmet, nam je natančno povedal, katere besede ali celo stavek lahko črtamo v tem in tem poglavju. Sicer nam ni delal krivice. Po Hrovathovi smrti je prevzel začasno vodstvo zavoda izvršni metodik in nasproti dijakom pravičen mož, profesor Viljem Linhart, ki si je kot urednik in izdajatelj vsakoletnega „Deutscher Kalender für Krain“ pridobil sloves stebra kranjskega nemštva. Šolska oblast se dolgo ni mogla odločiti, ali naj Linharta definitivno potrdi na njegovem mestu. Kakšni vzroki, osebe in vplivi so vse odločevali, mi ni znano. Res je, da je prišel l. 1895 v Ljubljano Hubad, a Linhart je odšel kot deželni šolski nadzornik v Gradec, kjer živi še danes, a prihaja vsako leto v dolenske Toplice, kjer se z našim tamkajšnjim tovarišem nadučiteljem Matkom rad spominja tedanjih časov in se z njim razgovarja o bivših svojih učencih.

Hubad se je kot ravnatelj učiteljskega lotil svojega posla z vso resnostjo in energijo. Vajen dela, ga je imel tu čez mero dovolj. Saj ni vodstva zavoda, ki bi imelo toliko različnega in vendar k enemu smotru stremečega poslovanja, nego ga ima učiteljske, ako hoče biti res vzgojevališče učiteljskega naraščaja. Učiteljske mora biti nekaka visoka šola, ki pripravlja direktno za bodoči poklic in mora po svojem vodstvu in po svojem učnem osebju dajati gojencem to, česar jim ne more nuditi njegova pomanjkljiva organizacija, ki so se za nje preosnovno učiteljska strokovna združenja, žal, zaman trudila. Pri nastopih, pri poizkusnih lekcijah, na konferencah, na zrelostnih in usposobljenostnih izpitih, pri hospitacijah, na uradnih učiteljskih skupščinah, na šolskem vrtu, v svojem uradu ter v strokovni knjižnici je dobil zadosti prilike in pripomočkov, da se je učil sam, da je mogel učiti druge. Pravi, da je Hubad večkrat sedel pozno v noč v svoji pisarnici in študiral. Moral je imeti mož trdno in najboljšo voljo, podžigano od veselja in ljubezni do stvari, da je preko dostojanstva svoje službe dvigal in poudarjal odgovornosti polno ter iz strokovne izobrazbe izvirajočo vzgojevalno stran svojega poklica! Kar je videl in slišal na obeh vadih, to je smatral za zgled in vzor popolne ljudske šole. A na vse ljudske šole v deželi ga ni mogoče prenesti.

Tako teoretično izobražen se je počutil popolnoma v svojem elementu, ko je stopil po Josipu Šumanu na mesto deželnega šolskega nadzornika (l. 1901.), medtem ko je njegovo mesto na učiteljsku prevzel Levč. Začel je z reformami pri ljudskem šolstvu: odprava božičnih počitnic in prostih semanjih dni, odprava odličnjakov pri končnih letnih razredbah, začetek rednega pouka takoj prvo uro šolskega leta, uvedba formalnih stopenj in formuliranih stavkov — to in ono, onako in ovako, česar ni treba niti danes, niti nikoli več ponavljati! Završalo je, zašumelo je, visoko so udarili valovi, preleč temu in onemu — gore so se tresle...

In kakor rečeno: Hubad je imel najboljšo voljo, toda — slabe svetovalce! Ampak toliko moza je bilo v njem, da je moško zagovarjal svoje nazore. Razvila se je živahna polemika za in proti v besedi in pismu. Na eni strani je stal Hubad, na drugi v tej pravdi naš tribun — Viktor Bežek! Poslušali smo predavanja v Narodnem domu v Mestnem domu ob skupščini S. Š. M., brali smo v „Popotniku“ l. 1903. in 1904. zagovore in ugovore — imeli smo nekakšno pedagoško-didaktično vojno, vojno za načela, ki ni bila brez zanimivosti, ne brez ostrin in udarcev, ki je zahtevala tudi svoje žrtve in je zlasti nas mlajše razvnela do neustranjenega zagovarjanja svojih idej, do brambe pravic in časti slovenskega učiteljskega!

Naša razpaljena kri je zakipela do reakcije. Nismo mogli dovoliti, da bi tisti, ki so se skrivali za Hubadovim hrbtom, cepili na nas polena in na naš račun diako. Če je bilo v Hubadovih reformah nekaj višjega, znanstvenega, utemeljenega, so majhni ljudje njegove preobrazbe tirali vsekakor predaleč, naravnost do banalnosti in smešnosti, ki sta na eni strani profanirali veličino vzgoje in pouka, na drugi strani pa trtili in ubijali dragoceni čas ter dvigali obliko nad vsebino, način nad uspeh! Ako je mačka lovila miš v skoku, namesto da bi mačka v skoku lovila miš, je bilo s tem uničeno veličastvo formuliranega stavka, in nobeno zagovarjanje ni nič pomagalo: kriv si bil sodeb! — Še celo v dunajski vseučiliški knjižnici nisem iztaknil knjige, ki bi govorila, da pregleduj zveze šolske mladine na cesti in jo tamkaj izprašuj o tem in onem. — I. t. d. — Niti danes, niti nikoli več besede o tem! Bilo je in ne pride več!

Ponavljam to zategadelj, da dokažem, kako nujno in potrebno je bilo ugovarjati, in da dokažem, kako moški in plemeniti značaj je bil pokojni Hubad.

V „Učiteljskem Tovaršu“ in v „Slovenskem Narodu“ sem tisti čas priobčil vrsto člankov, ki so izražali mnenje ogromne

ovijem. Kar pridrvi silen puh ter mi odnese čepico. Pled ognem tudi čez glavo, a pri tem mi očala zdrknejo z oči. Hipoma sem bil do ramen v snegu, zašel sem v — zamet. Videl nisem ničesar, kadilo pa se je okrog mene in pihalo, da je bilo joj... Klical sem na pomoč, a kdo bo slišal to; saj ni bilo nikogar na cesti, pa če bi tudi bil, saj je burja s svojim vriščem in tuljenjem preglasila moj glas! Na vse pretege sem se mučil v snežnem grobu, uporabljajoč do skrajnosti vse svoje sile, da se izkoberam iz njega. Naposled se mi to vendar posreči. Ves izmučen prilazem spet na cesto, ki je bila tu brez snega. In po vseh štirih koberah ob prazninah naprej. Trdno k tlom prihuljen, ves potan od silnega napora, prilazem po dolgotrajnem borenju do šolskega poslopja. Komaj sem imel še tolikanj moči, da sem odprl duri. Na pol živ pridem v svojo sobo, tu se sredi nje zgrudim ter zaspim, kakršen sem bil, nevedoč — še danes — kako in kdaj... Ko se v jutro prebudim, se hitro vzpnem, poravnam urno zgubano svojo obleko ter si zvarim zajtrk.